

novo modo, non ut habitatorem, sed ut motorem qui excitat hominem, et ad illum juvandum præsto adest, et hac ratione dicitur aliquo modo tunc dari et infandi, et incipere hominem sanare, et similia, quæ juxta nostram sententiam facillimum et propriissimum sensum habent.

13. *Quid sit gratia adjuvans.*—Ex dictis autem inferri videtur ipsum Deum, seu Spiritum Sanctum, posse esse et appellari gratiam adjuvantem, quod aliquibus videtur magnum inconueniens, quia Augustinus, de Prædestinatione. Sanctor., cap. 10, dicit gratiam adjuvantem esse effectum prædestinationis: sed hoc parvi momenti est, quia, ut diximus in secundo Prolegomeno, dari potest aliqua gratia increata, et Spiritus Sanctus appellatur donum quod justis gratis datur, et nomen illud ex tempore illi convenit, licet ipse æternus sit, quatenus non ab æterno, sed in tempore nobis datur; ergo simili modo poterit appellari gratia, et quatenus adiutor noster est, poterit appellari gratia adjuvans, quæ denominatio ex tempore illi convenire potest, quia sumitur ab actuali influxu gratiæ adjuvantis, qui creatus est, et in tempore in nobis fit. Juxta autem communem usum vocis, gratia adjuvans proprie dicitur ipse influxus in nobis receptus: Deus autem melius adiutor, seu principium adjuvans nominatur. Denique ad ultimam rationem jam responsum est, ad efficiendos hos actus connaturali modo, infundere Deum nobis intrinseca et inhærentia principia illorum, quæ tantum sunt habitus, præter quos alia principia intrinseca et connaturalia vel esse non possunt, vel certe non sunt nobis revelata, nec secundum rectam rationem necessaria, et ideo ipsius Dei influxum, in hoc modo operandi, et sufficientem et magis accommodatum esse censemus.

CAPUT XX.

QUID SINT GRATIA OPERANS ET COOPERANS, ET QUOMODO AD EXCITANTEM ET ADJUVANTEM COMPARENTUR.

1. *Divisio gratiæ in operantem, et cooperantem.*—Priusquam de concursu generali gratiæ dicamus, oportet alias divisiones auxiliiorum gratiæ, quæ cum præcedenti in re ipsa coincidunt, explicare, ut sic distinctius procedamus, et circa concursum possimus latius immorari. Dividitur ergo ulterius gratiæ auxiliium in operans et cooperans, circa quam di-

visionem, omissis pro nunc Scholasticorum opinionibus, ad rem, et in se, et juxta Augustini mentem explicandam, tria breviter dicenda videntur. Primum est, gratiam convenienter dividi in operantem et cooperantem; hæc assertio certa esse debet. Primo, quia licet sub his formalibus terminis, neque in Conciliis, neque in Scriptura reperiatur, tamen ex his fontibus illam hauserunt communiter Theologi: divus Thomas 1. 2, quæst. 11, artic. 2; et ibi Conrad., Cajetanus, et alii expositores; Alens., 3 part., quæst. 69, numer. 3, artic. 1; Scholastici communiter in 2, distinct. 26; ubi Bonavent., quæst. 6; Albert., artic. 6; Durandus, quæst. 3; Gabr., quæst. unic., artic. 1 notabili; et Marsil. in 2, quæst. 17; Antonin., 4 part., tit. 19, cap. 3; Sot., 1 de Natur. et grat., cap. 16; Ruardus, artic. 7 contra Luther.; et Dried., lib. 2 de Grat. et liber. arbitr., tract. 1, cap. 2; et Bellarmin., lib. 1 de Grat. et liber. arbitr., cap. 14; Staplet., lib. 4 de Grat. et liber. arbitr., cap. 17; Vega, libr. 6 in Trident., cap. 5 ad 6; et invenitur etiam in Prospero, epistol. ad Augustinum, ubi operantem gratiam vocat præoperantem, ut antecessorem ejus ad consensum liberi arbitrii indicet, ut mox videbimus.

2. *Ex Augustino.*—Secundo, sumpta est hæc divisio ex Augustino, lib. de Grat. et liber. arbitr., cap. 17, ubi inter alia multa dicit: *Deus cooperando perficit quod operando incipit, et in verbis operandi et cooperandi, satis indicat gratiam operantem et cooperantem, quas magis explicans addit: Ut velimus sine nobis operatur; cum autem volumus et sic volumus, ut faciamus, nobiscum cooperatur.* Ipse autem Augustinus doctrinam illam sumpsit ex Paulo, ad Philip. 2, dicente: *Deus est qui operatur in nobis velle et perficere*: nam operari velle, dicit pertinere ad gratiam operantem; perficere autem ad cooperationem. Et aliis locis significat Paulus utramque gratiam; nam cum ad Rom. 9 dicit: *Non est volentis, nec currentis, sed Dei miserentis, operantem gratiam significat, ut sentit August., Enchirid., cap. 22; et ad eandem pertinet quod 2 Corinth. 3 dicit: Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis*: nam cogitatio sancta, et juxta doctrinam Augustini, ad operantem gratiam pertinet. Illud vero, 1 ad Corinth. 15: *Non ego, sed gratia Dei mecum*, spectat aperte ad cooperantem. Unde dixit August., serm. 13 de Verb. Apostol., capite undecimo: *Si non esset operator, non esset ille cooperator*; unde Prosper, in Epist. ad Augustinum, inter alia

postulat ab eo explicari, *quomodo per istam præoperantem et cooperantem gratiam, liberum non impediatur arbitrium*: ubi operantem gratiam vocat præoperantem, non quia diversa sit, sed, ut dicat, præcedere ad nostram cooperationem, cooperantem vero esse simultaneam. Atque etiam dixit Bernardus, lib. de Grat. et liber. arbitr., in principio: *Gratiæ operanti salutem cooperari dicitur liberum arbitrium dum consentit.* Et Anselmus, in eodem locum 1 ad Corinth. 15, cum Gregorio, lib. 16 Moralium, cap. 11: *Superna* (inquit) *pietas prius agit aliquid in nobis sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod jam appetimus agat nobiscum.*

3. *Ex Concilio Arausicano.*—Tertio, idem sumitur ex Concilio Arausicano, cap. 4 et 9; dicit enim multa bona operari Deum in nobis, et alia operari nobiscum: nam primum officium est gratiæ operantis, secundum cooperantis. Concilium etiam Tridentinum hoc indicat cap. 7, et can. 4; nam cum ait nos cooperari gratiæ Dei, clare dicit gratiam operari nobiscum; et in eodem sensu dixit Ambrosius, lib. 2 in Lucam, gratiam Dei studiis cooperari humanis: operantem autem gratiam declaravit Concilium, quando dixit Deum incipere vocando, et tangendo cor. Ac denique utramque attingit Cælestinus Papa, epistola ad Gallicanos, capite decimo-secundo, dicens: *Agit Deus in nobis, ut quod vult, et velimus et agamus, nec esse otiosa in nobis patitur, quæ exercentia, non negligenda donavit, ut et nos cooperatores simus gratiæ Dei.* Ex quibus duobus, primum ad operantem, secundum ad cooperantem gratiam pertinet. Ultimo declarari hoc potest ratione, quia, ut supra diximus, Deus incipit in nobis operari illuminando, et inclinando voluntatem, ut velit, quam gratiam operatur in nobis sine nobis: ad actus autem liberos aliter nobiscum operatur. Sed hæc duo genera gratiarum per illa verba declarantur; ergo merito data est illa divisio, et hæc ratio magis ex sequentibus declarabitur.

4. *Hæc divisio coincidit cum illa in excitantem et adjuvantem.*—Probatur ex Augustino. —Secundo, dicendum est divisionem hanc, quoad rem ipsam, coincidere cum præcedente, ita ut gratia operans eadem sit quæ excitans, et cooperans eadem quæ adjuvans, solumque differant ratione, seu potius in vocum etymologia. In hac assertionem loquor secundum mentem Augustini, nam de sententiis Scholasticorum paulo inferius dicam. Hanc ergo fuisse Augustini mentem ostendo, primo ex libro se-

cundo de Grat. et liber. arbitr., capite decimo-septimo, ubi inter alia dicit: *Ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Hæc autem duo munia in locis supra allegatis tribuit Augustinus excitanti et adjuvanti gratiæ; ergo sunt eadem auxilia diversis vocibus declarata. Idque magis declaravit in lib. 2 de Peccator. merit., cap. 18, ubi docet ideo dictum esse a Paulo: *Deum operari in nobis velle et perficere*, quia sine illo excitante et adjuvante nihil possumus. In aliis autem locis, ut vidimus, ex illa sententia Pauli colligit operantem et cooperantem gratiam; ergo has non distinguit ab excitante et adjuvante. Et idem argumentum sumitur ex Enchirid., cap. 32, dum ait Deum operari voluntatem bonam in nobis, quia *voluntatem præparat adjuvandam, et adjuvat præparatam.* Præterea frequentissime Augustinus tribuit vocationi quod per illam operatur Deus in nobis ut velimus, et quod facit ut faciamus. Et hoc ipsum tribuit gratiæ operanti: at vero vocatio, gratia excitans est, ut constat ex Concilio Tridentino. Ergo gratia excitans est operans, ac subinde adjuvans est cooperans. De antecedenti videri potest late Augustinus q. 2 ad Simplician., et de Spirit. et litter., c. 34, et lib. 2 de Peccator. merit., c. 17, et de Prædestin. Sanctor., c. 19, et 2 Retract., cap. 1, et Epistol. 107. Hic accedit elegans Bernardi sententia mirum in modum rem hanc declarans, lib. de Grat. et liber. arbitr., sub finem. Cum enim dixisset omnia interiora bona, quæ in nobis fiunt, soli gratiæ esse tribuenda, subiungit: *Ipsa liberum excitat arbitrium cum seminat cogitatum, sanat cum immutat affectum, roborat ut perducat ad actum, servat ne sentiat defectum; sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in cæteris comitetur. Ad hoc utique præveniens, ut jam sibi deinceps cooperetur. Ita tamen quod a sola gratia cœptum est, pariter ab utroque perficitur, ut mistim non sigillatim, simul non vicissim per singulos profectus operentur, de quo testimonio plura in cap. 24 dicemus.*

5. *Ex Concilio Tridentino.*—Confirmari præterea potest assertio et deduci ex Concilio Tridentino, isto modo; nam Concilium sufficienter nos docuit auxilia gratiæ ad salutem necessaria: at vero ad actus ad salutem et justitiam necessarios non requirit alias gratias præter excitantem et adjuvantem; ergo sub illis comprehendit operantem et cooperantem. Deinde idem Concilium expresse dixit nos cooperari adjuvanti gratiæ, unde tacite signifi-

cat ipsam adjuvantem gratiam cooperari nobiscum, ac subinde esse cooperantem. De gratia vero excitante dicit fieri ab Spiritu Sancto, in nobis per illam inchoante nostram salutem, quod pertinet ad gratiam operantem; ergo plane sentit has gratias esse easdem.

6. *Idem probatur ratione.*—Declaratur tandem ratione, quia voluntas nostra, ut supernaturaliter operetur, non indiget nisi ut prius a Deo præparetur, et postea juvetur: ergo tantum indiget duabus gratiis actualibus, quæ illa duo munera præstant, etsi variis nominibus appellentur. Deinde gratia operans vocatur, quam Deus solus in nobis facit, id est, sine efficientia nostra libera; cooperans vero dicitur gratia, quam Deus facit nobiscum, ut patet ex Augustino citatis locis, et inter sententias ejus ponitur vigesima-secunda, quæ habetur etiam in Arausicano, canon. 9. Sed illæmet proprietates conveniunt gratiæ excitanti et adjuvanti, ut ex supra dictis constat; ergo. Denique Deus non dicitur operari in nobis, nisi inspirando, illuminando, et mentem bonis affectibus imbuendo, ut dixit Prosper libro secundo de Vocat. gent., capite nono, alias vigesimo-sexto; sed per eosdem motus gratiæ excitat mentem nostram. Ergo non distinguuntur in re prædictæ gratiæ.

7. *Altera ratio ex persona.*—Ratio vero omnium reddi potest ex D. Thom. 1.2, quæst. 111, art. 2, dicente motum qui est in mobili, tribui moventi: nostram autem mentem ad Deum, ut ad moventem cooperari, et ideo quando mens nostra est mota et non movens, utique libere, solus autem Deus est movens, operatio Deo tribuitur, et secundum hoc dicitur gratia operans; in illo autem effectu, in quo mens nostra et movet et movetur, operatio non solum tribuitur Deo, sed etiam animæ, et secundum hoc dicitur gratia cooperans. Atque ita gratia dici potest operans, vel respectu causæ suæ, quia a solo operante fit, quod est satis consentaneum modo loquendi Augustini; vel dici potest operans respectu effectus per illam intenti, qui est liberum velle hominis, nam Deus per illam operatur, ut velimus. Excitans autem nominatur, vel ab effectu quasi formali quem in nobis habet, vel per illam vocem explicatur modus, quo per talem gratiam Deus operatur ut velimus, scilicet excitando mentem, et moraliter illam inducendo. Voces autem adjuvantis et cooperantis gratiæ, satis inter se similes sunt, tamen per unam declaratur necessitas et indigentia talis gratiæ ex parte hominis, nimirum infirmitas, quæ juvanda est; per al-

teram vero declaratur necessitas humanæ cooperationis, sine qua illa gratia non operatur.

8. *Quomodo gratia operans et cooperans inter se et in ordine ad actus comparentur.*—Tertio, dicendum est operantem et cooperantem gratiam quoad necessitatem, distinctionem et unitatem, ita inter se et ad actus humanos supernaturales conferri, sicut excitans et adjuvans ad eosdem actus et inter se comparantur. Hæc assertio sequitur evidenter ex dictis, quia si gratia operans est eadem quæ excitans, non potest plus vel minus distingui, quia etiam adjuvans et cooperans non distinguuntur inter se. Et eadem ratione non possunt esse minus necessaria gratia operans et cooperans ad pietatis opera, quam gratia excitans et adjuvans, eo quod inter se non distinguuntur. Unde, sicut supra diximus excitantem gratiam ad opera pietatis requiri, ita dicendum est de gratia operante, quod etiam de cooperante per se evidens est. Et manifeste utrumque probatur ex testimoniis Augustini proxime allegatis, præsertim lib. de Grat. et lib. arbitr., capite decimo-sexto et decimo septimo, et ex lib. de Dono persever., capite decimo-tertio, ubi ait: *Nos volumus, sed Deus in nobis operatur et velle: nos operamur, sed Deus in nobis operatur et operari pro bona voluntate.* Hæc namque locutiones indefinite limitari a nobis non possunt, et ideo universalibus æquivalent, quod clarius expressit Concilium Arausicanum, capite nono dicens: *Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur.*

CAPUT XXI.

OBJECTIONIBUS OCCURRITUR, ET VARIE SENTENTIÆ DE OPERANTE ET COOPERANTE GRATIA ATTINGUNTUR.

1. *Prima objectio.*—*Gratia habitualis dicitur operans et cooperans.*—Circa doctrinam superioris capitis nonnullæ difficultates occurrunt, ex quibus variæ opiniones Theologorum ortæ sunt, quas in hoc capite expedire necessarium est. Prima est, quia non solum actualis gratia dicitur operans et cooperans, sed etiam gratia habitualis: at vero habitualis gratia non potest dici excitans vel adjuvans; ergo signum est hanc secundam divisionem esse distinctam a prima, et plura comprehendere. Major propositio est D. Thomæ, dicta q. 111, art. 2, ubi dicit gratiam habitualement, quatenus

formaliter sanctificat, esse gratiam operantem, quod sequuntur aliqui auctores ex allegatis in principio capitis præcedentis: potestque in ejus favorem induci Augustinus, libro secundo de Peccator. merit., c. 19, quatenus ait: *Nisi vitium adjuvante gratia superetur, ad justitiam nemo convertitur; nisi operante gratia sanetur, justitiæ pace nemo fruatur;* sanitas enim animæ confertur per habitualement gratiam, et tamen ait Augustinus per operantem gratiam fieri. Hæc autem objectio locum non haberet, si cum aliquibus modernis diceremus habitus gratiæ operativos esse gratiam excitantem, quatenus ad gratiam inclinant. Ille autem modus loquendi nobis in superioribus probatus non est, quia neque est consentaneus doctrinæ Augustini et Conciliorum de gratia excitante, nec inclinatio habitus est vera excitatio vitalis, quæ est proprius formalis effectus gratiæ excitantis.

2. *Explicatur ille loquendi modus.*—Respondeo igitur (licet forte sit quæstio de modo loquendi), juxta sensum Augustini habitualement gratiam non esse operantem; nunquam enim Augustinus locutus est de gratia habituali, quando dixit Deum in nobis sine nobis operari ut velimus, sed de actuali gratia excitante et vocante, ut alii graves Theologi moderni adnotarunt, Bellarmin., lib. 1 de Grat. et liber. arbitr., cap. 14, § *Hæc doctrina*, Vasquez, Valentia, et alii; loquitur enim Augustinus in illis locis de initio salutis contra Semipelagianos, quod non sumitur a gratia habituali, quam illi forte non negabant, sed a vocatione, inspiratione et illuminatione, ut Concilium Tridentinum dixit. Item prima gratia operans nullo modo est a nobis libere, nec dispositive, nec imperative, secundum Augustinum, qui ita loquitur de initio salutis: at prima gratia sanctificans pendet aliquo modo a nobis, saltem dispositive, imo et aliquo modo meritorie per fidem et poenitentiam, maxime juxta modum loquendi Augustini in Epistol. 106 et 107. In verbis autem allegatis, Augustinus, per sanantem gratiam, non intelligit solam habitualement, sed auxilium cujuscumque gratiæ sanctificantis, quia licet non conferat animæ formalem sanitatem, a culpa inchoat sanitatem dando vires quibus anima in Deum convertatur.

3. *Satisfit objectioni.*—Ad objectionem ergo respondeo etiam D. Thomam reliquosque Theologos citatos præcipue declarare illam divisionem de gratia actuali, voluisse tamen et commode potuisse illas voces accommodare ad

gratiam habitualement, secundum diversas rationes spectatam, de quo usu (ut dixi) contentendum non est; tum quia pertinet ad significationem et impositionem vocum; tum etiam quia omnis causalitas in quocumque genere vocari solet operatio, et ita habitus gratiæ, quatenus cum potentia operatur, optime dicitur cooperans, sicut etiam dicitur adjuvans: ut vero informat animam et illam formaliter sanctificat, vel bene disponit, potest dici operans, quamvis minus proprie, et non sine metaphora, qua etiam alii utuntur ad vocandum habitum gratiæ excitantem gratiam, quatenus inclinatur, quod, ut dixi, minus usitatum, magisque improprium, ac metaphoricum est.

4. *Secunda objectio: sequeretur primum actum esse a gratia cooperante, quod falsum est.*—Secunda difficultas est, quia ex declaratione a nobis data, sequitur primum actum, quo voluntas incipit velle bonum et odisse malum, vel quo voluntas peccatoris incipit libere converti in Deum, esse a gratia cooperante; consequens est falsum; ergo. Sequela nota est. Minor autem constat ex D. Thomæ, dicto articulo secundo, ubi dicit primum actum internum voluntatis, quo diligimus Deum super omnia, vel intendimus supernaturalem finem, esse tantum a gratia operante, actum vero externum esse a gratia cooperante. Intelligere autem videtur per actum externum, non solum externam motionem membrorum (quia illa secundum se non est supernaturalis, ut constat), sed internam voluntatem supernaturalem imperantem actionem externam, atque ideo omnem voluntatem quæ versatur circa media, ut est electio et usus. Ille enim modus loquendi consentaneus est D. Thomæ, prima secundæ, quæstione decima octava, articulo sexto, et alius non potest hic accommodari, ut constat. Ratio autem D. Thomæ fundatur in alia doctrina ejus, quod voluntas, ut est finis, non se movet, sed movetur ab auctore naturæ, in volitione autem mediorum jam se movet ex præconcepta intentione finis. Ita docet prima secundæ, quæstione nona, articulo quarto. Ita etiam hic inquit in intentione finis supernaturalis voluntatem se habere ut motam ab auctore gratiæ, et ideo motionem illam esse solum a gratia operante: in electione autem mediorum jam ipsam se movere, et ideo motum illum esse a gratia cooperante; et ita intelligit Augustinum, dicto lib. de Grat. et liber. arbitr., cap. 17, dicentem Deum operari in nobis sine nobis, ut velimus, scilicet, primum velle; cum autem volumus, et ita